

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Regvla Morvm Sive Tractatvs Bipartitvs De Sufficienti Ad
Conscientiam Rite Formandam Regvla In Quo Usus
Cujusvis Opinionis Practice Probabilis Convincitur Esse
Licitus**

Terillus, Antonius

Leodii, 1678

Quæst. LV. Quomodo regulæ de tutiori, de reo, & de interpretandis dubius
in meliorem partem, inter se concordent?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77827](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77827)

post. Definitio Ecclesiæ talem fidem facit, ut contra dubium illud speculativum rectum conscientia iudicium formari possit. Porro ut ulterius contet, quod loquatur in sensu composito dubii, in sequenti numero agens contra Navarrum, qui dixit, conjugem, ut licite reddat debitum, debere dubium de valore matrimonii deponere, hæc habet. Hæc ratio mihi non probatur: primò quia ut conjug, antea datus, sana conscientia reddat debitum, non opus est credere validum esse matrimonium, & dubium de firmitate illius deponere, sed perseveranter dubio de facto ipso rectum conscientia iudicium habere potest, ut reddat debitum, sicut expressè definitur in capitibus allegatis. Neque enim ibi præcipitur, ut credat ad reddendum debitum, sed ut reddat, etiamsi dubitet. Hactenus Vasquez, qui antea in prioribus quæstionibus docuerat, non solum subditum posse obedire in dubio, quando superior iubet secundum opinionem probabilem; sed etiam Confessarium debere non solum in dubio, sed etiam contra propriam opinionem absolvere proximum, qui sequitur opinionem probabilem minus tutam; & quod plus est, virum doctum operari posse contra propriam opinionem, sequendo partem minus tutam minusque probabilem, & quidem in sensu composito suæ opinionis. Nam ut ait *disp. 62. cap. 4. num. 15.* Hæc sententia ita intelligenda est, verentia adhuc propria opinione ut probabili, & assensu illius per intrinseca principia; ita tamen, ut per extrinseca principia existimans vir doctus contrariam opinionem esse probabilem, in universum consideratam, formet sibi iudicium con-

scientiæ singulare, quo iudicet licitum sibi esse sic operari. At plus est agere contra propriam sententiam actum, & stantem aliquid esse malum secundum se consideratum, quam operari in dubio. Ergo Vasquez indubie tenet, hominem toties licite operari, etiam stante dubio actuali, sectando partem minus tutam, quoties, dubio illo speculativo & remoto non obstante, adsunt sufficientes rationes ad formandam conscientiam quod opus hinc & nunc sit licitum, non obstante dubio, aut etiam opinione in oppositum. Afferit autem expressè, hoc sæpe contingere tam in dubiis quam in opinionibus. At nos aliud non docemus in hac quæstione generaliter proposita. Ergo certum est, Vasquium nobiscum stare circa veritatem hujus quæstionis, prout hoc loco proponitur in universali.

96. Interim concludendum est, Celladeum dupliciter in hac citatione Vasquii errasse. Erravit primò, quia textum diminutum citavit, eo omisso, ex quo constat, Vasquium ipsi contradicere in quæstione, de qua agitur; illud autem omitti non debuit, maxime cum immediate sequatur verba, quæ ipse allegaverat. Erravit secundò, quia ita Vasquium citavit, ac si ex eius verbis probare vellet, suam sententiam esse non solum communem, sed ferè omnium Scholasticorum nominatorum, cum tamen certum sit, illum neminem assignare posse, qui in universalitate suæ sententiæ, de qua universalitate solum agit in præsentia, cum ipso consentiat.

QUÆSTIO QUINQUAGESIMA- QUINTA.

Quomodo regula de tutiori, de reo, & de interpretando dubia in meliorem partem, inter se concordent?

Regule iuris videntur sibi contrarie.

CELLADEUS, supposita universali obligatione sectandi tutius in omni dubio, quam *lib. 4. quæst. 10.* tradiderat, pergit quæstione 11. illamque regulam: In dubiis tutior via tenenda est: comparat cum duabus aliis, nempe cum regula illa iuris in 6. cum sunt iura partium obscura, favendum est potius reo, quam actori. Et cum illa, quam ex Evangelio, ut ait, & ratione ipsa accepimus, dubia in meliorem partem sunt interpretanda. Videntur autem istæ regulæ inter se pugnare, quia si favendum est reo in dubiis, ergo in dubiis reus est absolvendus. At in omni foro una partium semper est reus, & in foro conscientie homo semper est hæc pars, quam lex vult obligare ad aliquid. Regula autem est universalis; in omni quippe dubio favendum est reo: ergo per hoc solvitur omne dubium: ergo tutior via nunquam tenenda erit ex præcepto. Ergo istæ regulæ videntur sibi contrarie.

Rursus juxta aliam regulam, dubia in meliorem partem interpretanda sunt. Hæc regula videtur

prorsus elidere regulam de tutiori parte sectanda in dubio, quia si semel sit rationabile interpretari dubia in meliorem partem, idem erit rationabile etiam in conscientia. Ergo in omni dubio facti (regula enim procedit de dubio facti non de dubio iuris) debeo res meas in meliorem partem interpretari. Ergo nunquam debeo me habere pro reo in tali dubio. Ergo nunquam teneor ad tutiorem partem in dubio ejusmodi. His præmissis, Celladeus harum regularum concordiam ostendere conatur. Ego in primis concordiam ab illo propositam examinabo, post cuius insufficientiam declaratam, veram & sufficientem concordiam Deo favente assignabo.

ASSER.

ASSERTIO PRIMA.

Propositum sit concordiam harum regularum à Celladeo traditam proponere, ejusque insufficientiam declarare.

Regula favendi reo, utrum fundetur in regula sectandi tutiora in dubio?

Concordia regularum juris à Celladeo proposita.

Concordia Celladei insufficientiens.

REGULA illa de favendo reis in dubio, (inquit Celladeus §. 2.) non solum non repugnat regulæ sectandi tutius in dubio, sed illi prorsus subordinatur; ideo enim reo favendum est in dubio, quia hoc est tutius, & oppositum minus tutum, seu magis periculosum. In primis judex tenetur ex justitia Republicæ, actori, & reo; debet enim jus suum unicuique servare. At in omni dubio est periculum negandi alterutris jus suum. Ergo tunc tenetur ad partem tutiorem. Sed favere reo est pars tutior. Ergo tenetur favere reo. Minorem sic probat. In primis, in civilibus pars tutior est reus, propter possessionem, præscriptionem, & alia, de quibus mox agendum erit in sequentibus; quia ista favent reo non actori. Ergo reus præferendus est, cum uterque in cæteris paræm conditionem habeat. Ideo autem præferendus est, quia propter hunc excessum id tutius est.

Idipsum clariùs patet in criminalibus, multis de causis. In primis utrumque jus in eo convenit, quòd melius sit & sanctius nocentem absolvere, quam innocentem condemnare. Dammare innocentem est intrinsecè malum; ideoque nec à Deo, nec à Principe potest fieri. At reum liberare non est intrinsecè malum sed bonum; Deus enim, & supremi principes, Deum imitati, nocentes liberare solent. Itaque in dubio reus liberandus est, quia hoc tutius; quando enim utrinque est dubium hinc de re intrinsecè mala, inde de re non intrinsecè mala, & alterutrum eligendum est, expedit minus malum eligere, quia hoc tutius est.

Deinde hoc ita fieri & toti reipublicæ, & singulis ejus membris expedit; unusquisque enim casuum suorum futurorum inscius vellet hanc legem servari cum omnibus. Quod si nocens absolvetur malum est reparabile, tum quia veritas decursu temporis sciri potest, tum quia ressequitur tandem Deo judicandus, apud quem nullum est dubium, nulla ignorantia. At è contrà damnatio innocentis est malum, saltem de lege ordinaria, irreparabile.

Tertiò, sententia condemnatoria affirmat delictum, scilicet damnari reum propter hoc & hoc. Hæc affirmatio in re divina est mendax. At sententia liberatoria non affirmat reum esse innocentem, sed solum esse liberandum, quia nil contra eum probatum est, quod est verissimum.

Quartò demum, reus per hoc ipsum patitur, quòd constituatur & sistatur reus. Per hoc ergo inæqualitas aliqua posita est inter actorem & reum. Ergo in dubio reus habet hanc inæqualitatem manifestam. Cum ergo sit justitiæ æquare, debet illa reo potius adesse. Ex hisce constat tutius esse favere reo quam actori, ideoque dicendum est, quod ideo reo favendum sit in dubiis, quia in dubio tutior pars tenenda est. Ita Celladeus loco citato.

3. Verùm hæc regulas istas conciliandi ratio non satisfacit multis de causis. In primis supponit Celladeus, regulam sectandi tutiora in dubio nullam pati exceptionem, sed in omnibus certis. P. A. Terilli, Regula morum. PARS II.

tam obligationem habere. At ex dictis constat hoc esse falsum. Præterea ipso Celladeo fatente, extra casum dubii tutior pars non semper tenenda est; nam per illum licet sequi opinionem positivè probabilem, etiam minus tutam. At hoc admisso, non est cur in aliquo dubio pars minus tutaliter eligi non possit, quia eadem utrobique ratio militat; ideo enim licitum est sequi partem minus tutam in casu opinionis probabilis, quia ratio minus tuti non obstat, quò minus per alia principia conscientia debite formetur per judicium rationabile, quo opus illud credatur licitum, licet simul sciatur minus tutum. At eadem ratio valet in multis dubiis, quia dubium remotum ac speculativum non obstat, quò minus dictamen conscientia debite formetur de honestate operis hic & nunc ponendi. Ergo regula illa, in dubiis tutior pars est eligenda, non est universaliter de præcepto: ergo ut habeatur tanquam præceptum, limitanda est; limitationem Celladeus non attulit; qui proinde ex eo principio generaliter sumpto non minus perperam infert obligationem favendi reo in dubio, quia hoc est tutius; quam si inferret, animal à longè visum esse hominem, quia est animal; æquè enim in utroque casu prædicatum inferius infertur ex prædicato superiori, quia sequi partem tutiorem in dubio est prædicatum commune rebus, quæ ex præcepto, quæque ex consilio tantum debentur, ut ostensum est.

4. Itaque ex illo principio, tutiora tenenda sunt in dubio, generaliter sumpto, inferri nequit obligatio favendi reo in dubio: sed neque proficue inferri potest ex eadem regula limitata; quia ante omnia ostendenda est exceptio illius regulæ, & clarè proponendum, quando præcisè obligationem annexam habet, & quando non; quod Celladeus non præstitit, quòdque cum falsum illud reputet, præitari non posse existimat. Deinde hoc præstito, enucleatè ostendendam erit, easdem limitationes, per quas obligatio inducitur, reperiri in omni casu rei, quando accusatio rem dubiam relinquit, quod vix aut nunquam ostendetur; & si ostenderetur, eo ipso, pro declaratione regulæ de favendo reo in dubiis, frustra recurretur ad regulam sectandi tutiora, quia jam independentè ab illa regula sciremus obligationem favendi reo, nempe per eademmet principia, per quæ probatur obligatio sectandi tutiora in tali dubio. Ergo frustra recurremus ad regulam de sectandis tutioribus tanquam ad principium notius, ex quo inferremus obligationem favendi reo.

5. Secundò non solum favendum est reo in perfecto dubio, sed sæpe etiam quando accusatio est probabilis, & nulla pro defensione probabilitas existit. Regula enim non dicit, in dubiis potius favendum est reo, quam actori; sed universalis loquitur dicens: Cum sunt partium jura obscura, reo favendum est potius quam actori; at partium jura sunt obscura non solum in dubio propriè dicto, sed etiam quando delictum non plene probatur, etsi actor reddat illud probabile: in quo casu adhuc reo favendum est; neque enim ob talem probationem quemquam capitis condemnare licet; sed is liber dimittendus est, nisi fortiores probationes afferantur, quia in obscuris reo favendum est. Atqui regula de sectando tutiora non habet locum nisi in dubio propriè dicto, quia ex mente etiam Celladei licitè sequimur partem minus tutam, quando illa probabiliter creditur esse honesta. Ergo generalis necessitas favendi reo

Celladeus ex prædicato generico infert specificum.

Regula sectandi tutiora in dubio, non probat regulam de favendo reo in dubio.

Regula favendi reo locum habet extra casum dubii.

reo in obscuris absurdissime probatur ex obligatione sectandi tutiora in dubio, cum regula favendi reo locum habeat extra casum dubii, ad quem solum regula sectandi tutiora extenditur. Imò è contrario, si regula favendi reo subordinaretur regulæ sequendi tutiora, sequeretur, reo ex necessitate favendum non esse, quando crimen illius est probabile; quia in simili casu non tenemur ad tutiora, & sic regula de favendo reo destrueretur per regulam sectandi tutiora, à qua sola Celladeus eam confirmandam esse putat. Et quidem hæc locum habent, etiam concessio, quòd favere reo semper sit tutius quàm favere actori. Quod tamen falsum est, maxime si universaliter loquamur, ut nunc loquimur.

Non semper est tutius favere reo.

6. Tertio Celladeus errat in supposito, scilicet quòd *semper sit tutius favere reo in obscuris*, cum id falsum sit, & rationibus ipsius non probetur, sed potius contrarium evincatur. Inprimis si Valquio, quem *questione decima* citaverat, fidem præbeat, videbit falsum esse quod supponit. Valquez enim *1. 2. disputatione 66. cap. 8.* fuse probat, filium, in dubio an sit illegitimus, habendum esse pro legitimo ex vi illius regulæ, *in obscuris favendum est reo*; idque adeo verum esse putat, ut locum habeat, quamvis aliis filiis legitimis, suas legitimas partes possidentibus, aliquid sit detrahendum, ut pars legitima filio illi doneatur. Rursus probat hoc verum esse non solum in jure positivo, sed etiam in jure naturali; idque non solum in ordine ad partem, sed etiam in ordine ad integram portionem legitimam. Et tamen in hoc casu obstat illa alia regula, *in dubiis & pari causa melior est conditio possidentis*, quæ favet filiis legitimis actu possidentibus portiones suas. Jam in hoc casu non est tutius favere reo quàm fratribus, & possessoribus & actoribus contra illegitimos ad se indemnes reddendos. In quo enim apparet tutius esse judici, condemnare filios legitimos, actu suorum bonorum possessores, ut ex damno illorum provideat filio, de quo dubitatur an sit legitimus? Certè si aliud non afferatur pro illegitimo, quàm quòd pars tutior in dubio tenenda sit, iudex ex illo principio moveri non potest ad favendum illegitimo; si enim alio principio non gubernaretur, rationabilissime diceret, tutius esse relinquere fratres legitimos in sua possessione, & declarare reum non probari legitimum, ideoque illum non posse justè exigere partem legitimam, donec probaverit se esse legitimum. Præterea dum in hoc casu favet reo, pluribus fratribus certò legitimis & possessoribus graviter nocet. At si illi non faveat, uni tantum nocet. Et quidem uni, qui nec possidet, nec potest probare se habere titulum ad possidendum, præter regulam illam *in obscuris favendum est reo*. Ergo si sermo sit de objecto hujus regulæ, & illud secundum se consideretur, ut considerari debet in præsentis questione, non illud sed oppositum invenietur esse tutius, si ratio tuti præcisè consideretur, nec aliundè probetur necessitas favendi reo, quàm quia pars tutior tenenda est in dubio. Et tamen, hoc non obstante, locum habet illa regula, *in obscuris favendum est reo*, quæ proinde vim non habet ab illa alia *in dubiis tutior pars est tenenda*; tunc enim non reo, sed potius actoribus favendum esset.

Favor rei nõ est pars tutior respectu ipsius rei.

Sed quidquid sit de iudice, profectò non est tutius ipsi reo bona fratrum legitimatorum possidere. Et tamen ille ea exigere & retinere potest ex hoc solum titulo (nam alium non habet) quòd *in obscuris favendum sit reo potius quàm actori*. Ergo

regula de favendo reo non subordinatur regulæ de sectanda parte tutiori, sed aliquando illi adrestratur, & prævalet.

7. Atque hinc apparet, Celladeum in hac ipsa materia, ac in harum regularum explicatione sibi contradicere. Vult enim iudicem debere favere possessori in dubio, quia universaliter hoc tutius est, & tutiora in dubiis sunt tenenda. Rursus eadem de causa vult iudicem favere reo in obscuris, quia hoc etiam universaliter tutius est. At hæc sibi contraria sunt; quia in casu præsentis tutius esset favere filiis legitimis possessoribus, & iterum tutius esset favere dubio illegitimo, & sic esset & non esset tutius eidem favere in eadem prorsus causa. Quòd si dicat, regulas has non esse universales, sed suas pati exceptiones, atque unam esse alterius exceptionem, iterum contradicit sibi, quia operosissime contendit, illas nullo modo inter se contrariari, sed sine ulla limitationis aut repugnantia umbra inter se coherere.

8. Rationes istæ sunt validæ exceptiones contra hanc interpretationem Celladei; sed & rationes, quibus utitur ad probandum debitum favendi reo in dubiis fundari in eo, quòd hoc sit tutius, sunt prorsus invalidæ; imò probant oppositum, ut mox videbimus. Inprimis quod dicit, reum in civilibus esse semper partem tutiorem, est falsum, cum oppositum constet in exemplo proximè allato. Fateor quidem tutius esse iudici favere reo pro omni casu pro quo scitur eum obligari ad favendum reo. Sed hoc non est ad rem, quia queritur, unde proveniat obligatio favendi reo? Et an illa ex eo præcisè titulo probetur, quòd hoc sit & appareat tutius, adeo ut titulus sectandi tutiora præcedat ut principium, ex quo probetur necessitas favendi reo in dubio? Verùm longè aliter se res habet, quia regula illa, *in obscuris favendum est reo*, debet præcedere ut probetur necessitas favendi reo, & sic demum probetur id esse tutius. Ergo regula favendi reo non subordinatur regulæ sectandi tutiora in dubio.

9. Minus urgent quæ afferunt in casu rei de criminalibus. Præstat quidem nocentem liberare, quàm innocentem damnare, quando de unius innocentia & alterius crimine constat; at si res dubia sit, nondum constat, quæ pars sit melior in se, & Reipublicæ conducibilior, maxime quando probabile est, etsi non certum, reum verè esse nocentem. Est quidem intrinsecè malum damnare innocentem legitime & certò cognitum talem; at non est certò intrinsecè malum damnare innocentem probatum nocentem. Plurimi enim gravissimiq; Theologi, cum S. Thoma, putant non solum licitum, sed obligatorium esse damnare innocentem certò cognitum innocentem per privatam sententiam, modò in foro externo legitime convincatur nocens. Unde ergo scis, esse intrinsecè malum damnare innocentem, si probabiliter probetur nocens? Ego fateor id non licere; sed dico illud innotescere ex regula, *quòd in obscuris reo favendum sit*, non autem ex eo, quòd illud ex objecto, & per se, ac pro priori ad hanc regulam sit, & reperitur esse tutius, cum tutius esset & melius pro Reipublicæ incolumitate, si omnes, qui per sua facta dede-runt causam probabilem existimandi se reos, plecterentur ut rei, & delerentur è Republica. Certè raro caderet innocens, nocentes autem ingenti numero tollerentur, omnesque timerent vel probabilia criminis signa edere. Inde magna Reipublicæ quies consequeretur. Unde ergo constat

stat tutius esse talem reum liberare, quam condemnare?

An sit intrinsecè malum dānare innocentem, & non sit liberare nocentem?

10. Constat, inquit, ex eo, quòd innocentem condemnare sit intrinsecè malum, cum Deus ipse hoc nequeat facere; at reum liberare non est intrinsecè malum, cum Deus & suprēmi principes hoc soleant facere. Sed exempla ista non sunt ad rem, & præterea falsam doctrinam continent, quæ etsi vera esset, non probaret intentum. Non sunt ad rem, quia procedunt de innocente & nocente certò notis (Deo enim nil obscurum aut dubium esse potest) Quod si loquamur de hominibus quibuscumque, quibus innocens nocens apparet, probandum est, quòd sit intrinsecè malum dānare innocentem probabiliter nocentem, & non sit liberare nocentem, cujus innocentia non est probabilis.

Non punire nocētes per se est intrinsecè malū, nisi corrigatur.

11. Deinde exempla ista falsam doctrinam continent, Deus enim potest quidem non punire nocentem, si illum emendet & à peccato liberet, sed si illum à peccato non liberet, non potest eum non punire; non enim minùs repugnat iustitiæ Dei relinquere nocentem sine pœna, quam ipsius misericordiæ repugnet dānare innocentem ad pœnam. Utrumque ergo ex æquo est intrinsecè malum. Idem dicendum de iudicibus humanis, maximè de secundariis & subordinatis, illi enim peccati & rem intrinsecè malam faciunt, si liberent nocentem. Potest quidem supremus reipublicæ iudex aliquando iustis de causis nocentem liberare, maximè si probabiliter speret, illum emendandum, vel medium opponat, quo ulterius reipublicæ aut concivibus nocere non possit; at frequenter & sine urgenti causa ac cautione data nocentes liberare malum est, & quidem intrinsecè malum, quia est omittere exercitium gladii, quem Deus in manus eorum posuit ad solamen honorum, & exterminium malorum. Jam homines non possunt corrigere nocentes, nec cor eorum mutare, sed potius præsumunt hominem, semel inventum malum, semper manere malum. Unde ergò constare potest exemplo Dei aut proborum principum, quòd sit intrinsecè malum dānare innocentem, & non sit intrinsecè malum parcere nocenti? maximè verò quando res ita est dubia, ut sit probabile quòd reus sit nocens, & non sit probabile quòd sit innocens, & sermo restringitur ad iudices humanos inferiores.

Quod est intrinsecè malum non est deterius eo, quòd nō est malū intrinsecè.

12. Demum etsi exempla illa essent vera, non probarent intentum; non enim valet hæc consequentia, A est intrinsecè malum, B. non est intrinsecè malum. Ergo A est deterius B. Certè mendacium officiosum est intrinsecè malum, comedere carnes die Veneris non est intrinsecè malum; & tamen longè gravius malum est violare jejunium Ecclesiasticum, quam leviter mentiri. Ergo quamvis sit intrinsecè malum dānare innocentem, & non sit intrinsecè malum liberare nocentem, non sequitur primum non esse deterius secundo. Ergo non sequitur primum esse tutius secundo, quando ita versatur inter utrumque, ut periculo alterutrum incurrendi exponere nos debeamus. Hoc maximè verum apparet, quando noxa est probabilis, & innocentia non est probabilis. Deus in lege Mosaicæ præcepit homicidas & alios criminosos occidi. Hoc posito, peccassent gravissimè iudices si eos liberassent. Jam vero, fingamus aliquem apud iudicem illius populi ita accusatum fuisse de homicidio, ut probabile esset, sed non certum, illum fuisse homicidam; versatur iudex inter duo

Illatio Celladei est pæter nulla.

pericula, aut liberandi nocentem, aut interficiendi innocentem; utrumque est contra legem Dei; utrumque noxium Reipublicæ; & quidem respectu reipublicæ magis expediens est talem hominem de medio tolli, quam liberari. Quare ergo tutius est reum dimittere? Certè quamvis fortasse, cæteris paribus, sit majus malum occidere innocentem, quam nocentem liberare; tamen, cæteris imparibus, hoc verum non est; nam minus malum est exponere se exiguo & improbabili periculo occidendi innocentem, quam probabili & magno periculo non condemnandi nocentem. Ergo in tali casu tutior pars non est liberare reum, qui tamen vel tunc liberandus est, quia cum partium iura sunt obscura favendum est reo, & ex quo principio consequenter rectè probatur id esse tutius, & non è contra.

Judicem inferiorem liberare reū est intrinsecè malum, & cur?

13. Præterea, quamvis ex tuo præcisè conceptu non sit intrinsecè malum liberare nocentem, tamen respectu iudicis humani, saltem inferioris & subordinati, est intrinsecè malum illum liberare, quando Deus absolute præcipit illius damnationem; quia sicut actus liberans talem hominem in tali casu est intrinsecè malus, non ob modum tendendi ipsius, sed præcisè ob objectum sub hisce circumstantiis constitutum, in quod actus ille tendit, ita objectum illud, prout substat talibus circumstantiis, est intrinsecè malum; ergo prout substat istis circumstantiis non est cur dicitur minus malum quam damnatio innocentiis. Ergo liberatio innocentiis non est pars tutior, saltem respectu iudicis inferioris, maximè si crimen sit probabile, & innocentia sit improbabilis. Et tamen reus etiam in hoc casu absolvendus est ob illam regulam, favendum est reo in incertis. Ergo regula illa non habet vim ex eo, quòd in dubio tutiora sint tenenda, sed consequenter ad malitiam objecti, per priorem regulam favendi reo in obscuris cognitam, rectè inferimus, tutius esse in tali casu liberare reum. Tantum ergo abest, ut regula favendi reo in hoc casu fundetur in regula sequendi tutiora, ut è contrario locus esse non possit regulæ sequendi tutiora, nisi altera regula præsupponatur, per quam sciamus liberationem rei esse præceptam, & consequenter tutius esse illum liberare, quam condemnare.

Secunda ratio Celladei habet duas partes; prima dicit expediens esse, quòd ita se res habeat, quòdque unusquisque, casuum suorum in futuro inciscius, vellet hanc legem cum omnibus servari. Hoc verum est, & constat per ipsam regulam distantem, quòd reo favendum sit. Sed non videtur facere ad intentum, scilicet ad ostendendum, hoc ex se & pro priori esse tutius quam oppositum; aut ad probandum, quòd ideo sit obligatorium, quia tutius. Secunda pars in eo fundatur, quòd damnatio innocentiis sit malum de lege ordinaria irreparabile, at liberatio nocentiis sit malum reparabile; tum quia decursu temporis veritas sciri poterit; tum quia relinquatur ideo iudicandus, apud quem nullum dubium, nulla ignorantia.

Verum hæc ratio non est universalis, quia solum procedit de damnatione ad mortem, vel ad eam pœnam, quæ aufert usum membrorum: nam in reliquis, malum ex damnatione innocentiis proveniens non est minùs, sed magis reparabile, quam malum ortum ex liberatione nocentiis; nam quamvis nocens decursu temporis, post veritatem detectam, plecti possit ob crimen præteritum, interim tamen novis & occultis criminibus plurimum nocere poterit reipublicæ, cui

proinde tempestiva ejusdem mors, aut carcer perpetuus, multum commodi attulisset, non solum removendo mala, quæ postea fecit, sed etiam exemplo sui supplicii alios à malefactis deterrendo. Ergo hæc ratio æquè probat oppositum, ac id, pro quo affertur; id est verè probat neutrum, quia non est universalis, sed in aliquibus certò certius non habet locum, cum fortè habeat locum in aliis.

Æquè applicatur ad probandum oppositum. 15. Quod additur, de nocente à Deo tandem judicando, non est ad rem, quia æquè valet ad contrarium; sicut enim nocens, à nobis non damnatus, puniendus est à Deo pro suo crimine, sic etiam innocens, à nobis damnatus, remunerandus erit à Deo pro sua innocentia & patientia; & sicut nostra indulgentia nil prodest reo apud Deum, ita noster rigor nil nocet innocenti apud Deum. Et sine dubio plerumque evenit, ut damnatio innocentis simpliciter plus boni illi afferat apud Deum pro correctione vitæ in præfenti, & merito apud Deum pro futuro, quam liberatio nocentis, ex qua nempe scelertus homo rarò emendatur, sed plerumque novam ad majora facinora audaciam arripit. Itaque ex hoc capite non apparet, quomodo favere reo sit tutius, quam damnare innocentem, maximè quando crimen est probabile, & innocentia non est probabilis.

Tertia ratio seipsam destruit. 16. Tertia ratio, ritè intellecta, seipsam destruit: nam sicut sententia liberatoria non est mendax, quia non affirmat reum esse innocentem, sed solum esse liberandum, eò quòd nil contra eum sit sufficienter probatum; ita etiam sententia condemnatoria non erit mendax, si solum dicat reum esse damnandum, quia edidit signa suæ malitiæ, quæ etsi crimen non convincant, illud tamen reddunt probabile: jam si sententia damnans hoc modo ferretur, nullum esset in eo mendacium, sicut nullam est in sententia liberante, quando illa (sicut plerumque evenit) non declarat reum esse innocentem, sed solum non esse damnandum.

Quarta ratio plerumque locum non habet, & probat oppositum. 17. Quarta ratio aliquid fortè valeret, si reus, in jus vocatus, semper injustè gravaretur; tunc enim aliqua induceretur inæqualitas, quæ postea per justitiam tolli deberet. At plerumque, qui sistitur reus, non injustè sed justissimè reus constituitur. Ergo vel nulla inæqualitas inducitur, vel si aliqua inducatur, illa est justa, & propterea si eo titulo favendum esset reo, justitia manifestè violaretur, quia actor, propter actionem justam, repulsam pateretur, & favor reo tribueretur quasi passus esset injustitiam, cum nullam sit passus. Tantùm ergo abest, ut ex hoc capite probetur tutius esse favere reo, ut ex illo potiùs sequeretur violatio justitiæ, si ea de causa vel minimus favor reo præstaretur contra actorem. Ergo si res ita se haberet, ut vult Celladeus, judex per hoc ipsum in plerisque sequeretur partem minus tutam, in quibus Celladeus vult illum sequi partem tutiorem. Ex his constat, Celladei interpretationem & reconciliationem harum regularum esse prorsus insufficientem ac fallam; rationesque illius esse invalidas, & efficaciores ad oppositum, quam ad intentum ipsius probandum.

An & cur dubia in meliorem partem sint interpretanda? 18. Quod attinet ad concordiam alterius regulæ, dictantis dubia in meliorem partem interpretanda esse, cum regula de tutiori parte sectanda in dubio, Celladeus existimat illam quoque huic subordinari; ac ideo dubia in meliorem partem interpretanda esse, quia hoc est tutius quam oppositum; sic enim discurret §. 3. Quo-

ties sumus in dubio, an proximus hoc vel illud crimen commiserit, verusamur in periculo erroris vel injustitiæ; erroris, si eum liberemus; injustitiæ, si eum damnemus. Rursus verusamur in periculo habendi nocentem pro innocente, vel e contra. In hoc periculo minus malum est falli, & habere nocentem pro innoxio. Ergo per regulam sequendi tutiora tenemur interpretari dubia in meliorem partem.

Adde præceptum illud à Christo Domino inculcatum, *Lucæ 6. 37. Nolite judicare, & non judicabimini, nolite condemnare, & non condemnabimini.* At non judicare, item non condemnare proximum, est mala dubia in meliorem partem, saltem negativè, interpretari. Ergo ad hoc tenemur, quod certè tutius est, cum ex hoc nullum, ex altero verò magnum malum imminet. Sed hæc interpretatio negativa in meliorem partem non sufficit, tenemur enim positivè ea in meliorem partem interpretari, quia tenemur animum à dubitatione avertere, & rationes proximo faventes quærere, atque causam dubitandi, quæ est mala animi affectio, tollere, ex qua oriri solent dubitationes & suspiciones: hæc ratione bene afficimur erga proximum, & faciliè rationes invenimus, quibus de illo bene judicemus, & dubia in meliorem partem interpretemur. In his autem omnibus tutiorem partem sectamur, & ideo ad illam tenemur, quia tutior est.

19. Verùm hæc interpretatio nullo modo satisfacit: primò quia ex principio generaliter sumpto nullam continente obligationem probat aliud, in quo est obligatio. Ergo quamvis verum esset, semper tutius esse interpretari dubia in meliorem partem; necessitas tamen ea sic interpretandi non inferitur ex eo, quòd id sit tutius. Quod si regula sectandi tutiora in dubiis restringatur, ut ex illa inferatur obligatio interpretandi dubia in meliorem partem, eo ipso regula illa inutiliter adhiberetur, ut proximè ostensum est in examine concordia prioris regulæ.

20. Secundò rejicitur, quia universaliter loquendo hoc non est tutius. Ponamus exemplum pro causa dubium oriri an Petrus sit hæreticus, vel Sodomita, &c. In primis neutra pars respectu intellectus est tutior, quia æquale est periculum erroris sive eum damnet sive liberet: & fortasse minus est periculum erroris in damnando, eò quòd plerumque homines rei sint criminis, quod ab indicibus ab iis datis in dubium venit. Jam verò quamvis eum non damnare tutius sit quam e contra, hoc tamen non sufficit per Celladeum, quia per hoc non interpretamur dubia in meliorem partem, sed relinquimus dubia ut erant. At secundùm illum, debeo interpretari in meliorem partem; sed hoc non est tutius, quia pauciora mala imminet reipublicæ, si quis, salva lege charitatis, & se & suos liberos à talis viri consortio ac in ditione removeat, quam se aut illos ipsi æquè ac alii permittere ac sociare. At si omnia dubia positivè interpretanda essent in meliorem partem, deberemus utique habere illum pro probo viro, atque ita nos erga eum in opere gerere, ac si nullum de illius malitia dubium ortum fuisset, & consequenter in nullo ab illo magis quam ab aliis cavere deberemus. At ex hoc agendi modo periculum ingentis mali in republica immineret, quòd certè non imminet ex eo, quòd dubia illa in meliorem partem non explicentur, sed relinquuntur ut dubia. Ergo non videtur tutius interpretari dubia in meliorem partem.

ASSERTIO II.

Propositum sit regulas illas exponere, & eas inter se ab apparente contrarietate vindicare.

25. **I**NP^{RI}MIS regula illa, in dubiis tutior *Regula scilicet dicitur tutior* *respicit homines in ordine ad gubernandos seipios.* via tenenda est, proprie respicit obligationem hominis erga seipsum, quatenus servit tanquam principium, ex quo vel ipse se, vel alii bene informati de statu conscientiae ipsius debent illum regulare ac dirigere, definiendo quomodo possit aut debeat se gerere in dubio. Dico ergo in primis, regulam illam, universaliter sumptam, non exprimere praecipuum, sed ad summum consilium. Dico secundo hanc regulam restringi debere ad dubium practicum seu proximum, & non extendi ad remotum & speculativum, nisi illud adeo conjunctum sit cum proximo & practico, ut citra temeritatem ab eo separari non possit. In hoc sensu regula haec continet universale praecipuum sectandi partem tutiorem in dubio tali, quia necesse est, omnem sic dubitantem peccare, si partem minus tutam sectetur, eo quod operans aut nullam prorsus, aut certe non nisi temerariam habeat conscientiam de honestate suae operationis. At neutrum excusat a peccato. In reliquis omnibus casibus regula illa ad summum est consilium, quia reliqua omnia dubia admittunt probabile dictamen conscientiae de honestate operationis, non obstante dubio. Hoc autem sufficit ut pars minus tuta sit licite eligibilis. Haec omnia fuse probata sunt in quaestione precedente.

Jam nulla est contrarietas inter alias regulas & istam. Aliae regulae solum dant fundamentum debite formandi conscientiam de honestate operationis, stante dubio aliquo remoto & speculativo. Hoc autem non opponitur priori regulae, sed solum ostendit calum aliquem particularem non comprehendit sub illa. Et sane in omni casu hujus regulae certo constat nos esse reos sectandi partem tutiorem, quia versamur in aliquo dubio quod non determinamus, & ex quo habemus fundamentum inferendi hanc certam obligationem. Sed haec concordia melius patebit explicacione aliarum regularum.

26. Regula illa *in d. cum partium jura sunt obscura sciendum est potius reo, quam actori, potissime respicit judicem, illumque regulat in ordine ad alios, inter quos sententiam ferre debet, neque aliter applicari potest ad hominem respectu sui, nisi quando ipse instat judicis fert sententiam inter seipsum & alium contra se agentem. Hanc regulam respectu aliorum includit praecipuum, at respectu sui universaliter saltem non includit praecipuum, quia unusquisque in plerisque casibus potest proprio juri renuntiare, & illo sponte se privare, quod iudex externus pro libitu suo facere non potest.*

27. Quod si queras, in quo fundetur hoc praecipuum? Respondeo in primis, illud fundari in ipso lumine naturae expresso per hanc ipsam regulam. Respondeo secundo, fundari in omni jure scripto, quia ut supra visum est, omnia jura clamant in dubio reum esse absolvendum. Quod si haec minus satisfaciant, & velis obligationem hanc adhuc probari ex jure universaliori ac notiori, Respondeo tertio, obligationem istam fundari ac probari ex universalissimo illo praecipuo naturae.

21. Tertio deum rationes illas non probant intentum. In primis fallum est, quod, dubio orto, versamur in periculo erroris aut injustitiae; nam si relinquimus ea ut dubia, nec illis nos immisceamus, nec errabit intellectus; nec peccabit voluntas; & ex omnibus hoc solum est tutius. Ergo ex doctrina Celladeri tenemur nos hoc modo gerere, quia tutiora in omni dubio sunt tenenda; ergo tenemur etiam non interpretari dubia in meliorem partem, quia per talem interpretationem sine necessitate conicimus nos in varia pericula, ut patet. Ergo ratio, quam adhibet, probat oppositum ejus, quod intendit; quod res ipsa aliud non est, quam sibi contradicere.

22. Rursus in ipsa argumenti propositione alteri suae doctrinae contradicit; docet enim, quaestionem solvi non posse in dubio per rationes dubitandi. Quod si sit verum, nullum profecto est periculum erroris in dubio, quia quoties omne judicium est impossibile, omnis error redditur pariter impossibile. Ergo, stante dubio, nullum est periculum erroris, quia voluntas non potest haecete intellectum in assensum. Adverit quidem ad haec ipse Celladens paulo post, atque ea frustra mitigare conatur, quia ponit alia praecipua, quibus tenemur non male affici erga proximum sine causa, & non curiosè scrutari ejus defectus, &c. quae non faciunt ad rem praesentem; quia nullo modo probant quod tutius sit interpretari dubia in meliorem partem, quod unice probandum erat. Itaque non debebat in ipso sui argumenti initio tanta tam crude proponere, cum sumpta ut jacent, aliis ejus opinionibus expressè contradicant.

23. Displicet etiam indecora argumenti propositio; dicit enim sub distinctione, quod quando sumus in dubio an proximus sit malus, sumus in periculo vel erroris vel injustitiae, cum sumus in periculo utriusque collectim; nullatenus enim vitatur periculum erroris quodcumque judicetur. Ergo ita versamur in periculo injustitiae, ut simul versetur in periculo erroris. Ergo argumentum indecorè propositum fuit. Sed haec utpote minora, quibus omnes subjacemus, non ultra perstringo.

24. Hoc solum addo, Celladeum in omnibus istis argumentis apertam aequivocationem passum esse; aliud enim est dubia debere non interpretari in malam, aliud vero ea in bonam partem interpretari debere. At haec duo in unam idemque confudit; argumenta enim ipsius bene probant primum, quia in eo est periculum injustitiae ac damni proximi; item id est expressè à Christo prohibitum. At nullum tale periculum est, si relinquamus rem dubiam, ut est, atque illam in neutram partem interpretemur. Neque enim Christus dixit: *interpretamini dubia in meliorem partem*: sed solum, *nolite judicare, nolite condemnare*, quod solum involvit praecipuum non interpretandi ea in malam partem. Ex his constat, Celladeum insufficienter interpretatum esse has regulas, suumque intentum non probasse.

25. *Regula scilicet dicitur tutior respicit homines in ordine ad gubernandos seipios.*

26. *Regula illa in d. cum partium jura sunt obscura sciendum est potius reo, quam actori, potissime respicit judicem, illumque regulat in ordine ad alios, inter quos sententiam ferre debet, neque aliter applicari potest ad hominem respectu sui, nisi quando ipse instat judicis fert sententiam inter seipsum & alium contra se agentem. Hanc regulam respectu aliorum includit praecipuum, at respectu sui universaliter saltem non includit praecipuum, quia unusquisque in plerisque casibus potest proprio juri renuntiare, & illo sponte se privare, quod iudex externus pro libitu suo facere non potest.*

27. *Quod si queras, in quo fundetur hoc praecipuum? Respondeo in primis, illud fundari in ipso lumine naturae expresso per hanc ipsam regulam. Respondeo secundo, fundari in omni jure scripto, quia ut supra visum est, omnia jura clamant in dubio reum esse absolvendum. Quod si haec minus satisfaciant, & velis obligationem hanc adhuc probari ex jure universaliori ac notiori, Respondeo tertio, obligationem istam fundari ac probari ex universalissimo illo praecipuo naturae.*

naturæ. Quod tibi non vis fieri alteri ne feceris. Unusquisque enim constitutus reus rationabiliter nolle condemnari in dubio, ideoque ex vi dicti principii tenetur in tali casu alium non condemnare. Præterea unusquisque inscius eorum, quæ sibi eventura sunt, præsumitur velle legem hanc servari cum omnibus; hæc autem præsumpta consensus omnium aperte convincit, rem illam lege naturæ debitam esse, in quam ut lege debitam omnes conspirare præsumuntur.

Favendum est reo in dubio tantum in his, quæ dubia sunt.

28. Cæterum quando dicimus reo favendum esse in dubio, sensus est favendum esse in eo, quod dubium est, non autem in eo, quod certum aut probabilissimum est: v. g. Titius Presbiter vulneravit Caium; sed postea dubitatur, an Caius mortuus sit ex vulnere illo, an ex alia ægritudine superveniente? in hoc casu dubium est, an Titius sit homicida, sed non est dubium an sit irregularis; quia non est dubium, an lex prohibens homicidium celebrare extendatur ad casum hunc dubium, atque ideo talis homo judicandus est irregularis, sed non est condemnandus ad illas alias pœnas subeundas; de quibus dubium est, an ad illas subeundas teneatur. Sic quamvis mors statuta sit pro homicidio, tamen qui alium vulneravit non est peccandus capite, si dubium sit, an alter mortuus sit ex vulnere illo, an ex ægritudine aliunde superveniente, quia aut certum est, quod lex statuens mortem in pœnam homicidii non extendatur ad casum dubii homicidii; aut certe dubium est, an lex illa ad talem pœnam extendatur; atque ideo talis pœna, ordinariè statuta contra homicidas, non est infligenda ob delictum, quamdiu dubium est, an mors ex illo subsecuta fuerit, quia in obscuris reo favendum est, & quia odia sunt restringenda. Quod si constaret, legem illam æquè extendi ad casum dubii homicidii, sicut constat legem irregularitatis ad casum homicidii dubii extendi, in utroque casu pœna illa ex æquo esset infligenda.

Opinio Vasquii de lege dubia?

29. Atque hic occasio postulat, ut illis respondeam, quæ Vasquius affert ad probandum, quod in dubio juris ac voti teneamur ad partem tutiorem, quia Celladeus locum illum ita citavit, ac si Vasquius argumentis suis illud prorsus evicisset. Itaque Vasquius 1. 2. disputatione 65. cap. 3. pro lege dubia sic arguit. In dubio facti, puta in dubio homicidii tutior pars tenenda est, ut omnes fiant, & habetur per expressam Pontificis definitionem. Hinc sic arguit: Tota causa, ob quam in dubio facti eligi debeat pars tutior ea est, ne forte fiat illud, quod revera malum & peccatum est. Idem autem periculum est in dubio juris. Ergo in eo etiam tutior pars est eligenda. Præterea adversarii, inquit Vasquez, videntur fateri, quod aliquando teneamur ad tutiorem partem in dubio juris, non autem assignant, nec assignare possunt, quando sit, & quando non sit ea obligatio. Ergo semper est. Aliud Vasquius non affert ad hoc probandum.

In dubio juris non tenemur ad tutius, licet aliquando teneamur in dubio facti.

30. Respondeo in primis, nos in dubio facti non semper teneri ad partem tutiorem, quod & ipse Vasquez fatetur; tunc scilicet quando, stante dubio, datur aliquod principium, ex quo conscientia formari possit de honestate operationis; quod quia semper non potest fieri, ideo aliquando tenemur, aliquando non tenemur ad partem tutiorem in dubio facti. Sed esto, verum sit antecedens universaliter sumptum, negatur consequentia: disparitas est evidentissima. In dubio facti datur lex certa, cujus obligatio extenditur tam ad actionem dubiam, quam ad certam vetandam;

& ideo tenemur abstinere ab eo, de quo dubitamus an sit opus, quod prohibetur per talem legem, quæ habet vim reddendi talem operationem, de qua dubitatur, malam & peccaminosam. At in dubio juris nil est quod obligationem possit inducere, unde licet sit periculum ponendi illud, quod jus dubium vetat, & in hoc æquetur dubium juris cum dubio facti; in dubio tamen juris non est dubium, an illud opus sit malum & peccatum, quia non dubitatur an sit contra legem, quæ obligare & vim legis exercere possit, quia constat, legem dubiam talem vim non habere. Et sanè eodem modo respondere debet Vasquez ipse, si assignare velit rationem, cur aliquando in dubio facti teneamur, aliquando non teneamur ad partem tutiorem. Alia enim ratio non est, nisi quia in uno casu datur certa & indubitata lex, quæ æquè vetat actionem dubiam ac certam; at in alio casu non constat, legem extendi ad casum dubium, eò quod datur motivum ad rationabiliter credendum, nos posse licitè sectari partem minus tutam, non obstante tali dubio facti. In utroque enim casu sit illud, de quo dubitatur an sit contra legem; sed in primo casu id est contra legem certam, quam constat ad talem casum dubium extendi; in alio vero casu non constat legem ad talem casum extendi, ideoque in secundo casu nullum est periculum peccati formalis, cujus tamen periculum est in primo.

31. Alterum argumentum est ad hominem contra eos, qui aliquando admittunt, aliquando non admittunt obligationem sectandi tutius in dubio juris; sed non tangit nos, qui universaliter dicimus, nullam dari obligationem sectandi tutius in dubio juris. Cæterum si qui doceant nos aliquando obligari ad tutius in tali dubio, non puto quod recipia à nobis disceptent; intelligendi enim sunt in aliquo casu particulari, verbi gratia, quod ante examen veritatis teneamur ad tutius tam in dubio juris quam in dubio facti, quod nos cum omnibus admittimus. Cæterum si in alio aliquo casu idem admittant, id erit, quia in tali casu conscientia de honestate operationis rationabiliter formari non potest, in quo casu nos etiam consentientes habeamus; sed tunc lex, aut extensio legis non est propriè dubia, sed ita probabilis ut oppositum non sit probabile. Fieri etiam potuit, ut illud jus vocaverint dubium, eò quod omne illud dubium appellarent quod non est certum. Sed in hoc etiam nobiscum consentiunt, quamvis dissentire videantur, eò quod usurpent vocem *dubium* in latiore significatione, quam nos. Cæterum si qui illorum, quos Vasquez sub termino generali nominat, verè à nobis dissentiant (quod non existimo) viderint ipsi, quomodo argumento illi ad hominem facto satisfaciant. Cui certè facillimè satisficit, si doctrinæ hoc loco tactæ adhibeantur, quia per illas facillimè assignatur, quando præcisè teneamur ad tutius in dubio, ut patet.

32. Quod in dubio voti ad tutius teneamur, quod sic probat Vasquez loco citato: Si quis in dubio voti licitè possit non servare votum, possit similiter in dubio de valore matrimonii petere debet. At consequens est falsum & absurdum. Ergo & antecedens. Probatur sequela. In primis utrumque dubium est dubium facti; non enim est cur dubium de voto dicatur dubium juris, cum dubium hoc primariè sit circa factum, quamvis ex ipso facto deinde dubium juris oriat, nempe utrum teneatur ad votum in dubio? hoc enim ex æquo evenit in omni dubio facti. Deinde

de uterque habet legem certam contra se. Dubius verò de voto, ne transgredatur votum. Sicut enim lex non accedendo ad non suam obligat, ne peratur debitum in dubio de Matrimonio, ne forte dicta lex violetur; ita pariter lex iubens votum non violari obligat ad servandum votum in dubio, ne forte aliter ipsa etiam violetur. Ergo in utroque casu par est obligatio.

33. Respondeo in primis, me nil jam determinare circa consequens, quod Vasquez habet pro absurdo; multi enim docent, illud absurdum non esse, quando qui dubitat est possessor bonæ fidei, secus si sit possessor malæ fidei. Nec hoc obstat sæpe citatis capitulis; nam in capite Inquisitioni non agitur de casu dubii, & in capite Dominus, solum agitur de possessore malæ fidei. Unde ex istis capitibus nec inferitur contra possessorem bonæ fidei. Sed quidquid sit de hoc,

34. Respondeo secundò, admissio antecedente, consequentiam esse nullam. Ratio est, quia dubium de voto merito revocatur ad dubium juris; nam lex illa prætena non violandi votum, non est lex absolute obligans ante votum; si enim nil voveam, ad nil obligor ex vi illius. Ergo lex illa ad nil serviet, si nemo voto se obstringeret. At non est ita in aliis legibus, illæ enim habent determinatum objectum, ad quod obligant, aut à quo arcent independentè à libera voluntate ejus, qui legem servat. Hinc est, quod nemo liberetur ab onere talium legum ex eo, quòd dubitet an opus faciendum sit contra legem, quia constat dubia æquè ac certa vetari per talem legem. Verùm in dubio voti omnia contrario modo se habent, omnis enim vis legis obligantis ad servandum votum dependet à voto ipso, & ad ipsum consequitur. Itaque votum est lex privata, quam nobis ipsis imponimus, quamque Deus consequenter acceptat: neque est alia lex distincta à voto acceptato, qua absolute obligamur ad votum implendum. Quòd si recurras ad legem priorem conditionatam, qua Deus dicit, si quis voverit, volo ut servet votum, in primis ponis leges merè conditionatas in Deo, quæ non videntur Deo dignæ; non enim est cur de merè conditionatis quidquam actu absolute statuat, nisi aliquem effectum aut obligationem absolutam simul inducat. Deinde hoc etiam admissam, nil facit ad rem præsentem; adhuc enim nulla datur obligatio absoluta nisi dependenter à voto, & consequenter ad votum. Ergo dubitare de voto est dubitare de absoluta obligatione legis; atque ideo dubium voti reducit ad dubium juris absolute obligantis, & cum illo necessariò connectitur. Hinc est, quod eodem modo loqui debeamus de dubio voti ac de dubio juris. At in dubio juris nulla datur obligatio sectandi tutius. Ergo nec in dubio voti.

35. Præterea sunt duæ aliæ rationes validissimæ, quibus probamus, nullam esse obligationem sectandi tutius in dubio voti. Prima est, quia eo ipso quòd post diligens examen votum maneat dubium, rationabiliter præsumitur non emissum. Secunda est, quòd in tali casu sumus in possessione nostræ libertatis. In dubio autem melior est conditio possidentis; non enim æquum est, ut qui hæctenus possedi meam libertatem, jam illa prius ob dubium de voto; maximè cum in tali dubio possessio legis, aut Dei me per legem arctantis, opponi non possit, eò quòd omnis ejusmodi lex sit tam dubia, quam est ipsum votum. Neque verum est, quòd Vasquez dicit, regulam illam,

in dubio melior est conditio possidentis, solum habere locum in materia iustitiæ, cum ad alias materias extendatur, ut late ostendi quaest. 23. de Consecr. prob. num. 27. & ex professo iterum probabo hic, quaest. 57. Porro tam hæc rationes, quam etiam prima, ita appropriantur voto dubio, ut ad alia dubia facti non extendantur. Prima locum non habet in factis dubiis, quæ non inferunt dubium legis absolute obligantis, sicut inferunt dubium voti, ut patet ex dictis. Secunda etiam ratio locum non habet in factis dubiis; non enim ex eo quòd quis dubitet an uxor sit mortua, præsumere potest quòd verè sit mortua. Tertia demum ratio extra dubium voti non favet libertati, sed eam gravat, quia possessio stat pro lege, seu pro Deo per legem certam gravante libertatem, ideoque omnia opposito modo se habent in dubio voti, & in plerisque meris dubiis facti. Hæc ergo non solum solvunt, quæ Vasquez toto illo capite ponderat, sed etiam probant, neminem in dubio voti ad tutius obligari.

36. Quòd attinet ad illam aliam regulam, Dubia in meliorem partem sunt interpretanda, illa non adeo difficile explicatur. In primis hæc regula declaratur per illam aliam regulam juris, Odiosa sunt restringenda, favores conveniunt ampliari. Si enim dubium oriatur, an pœna aliqua, vel lex onerosa extendenda sit ad casus similes, qui non exprimiuntur in lege; dicimus illam non extendi, sed dubium hoc debere interpretari in sensum favorabiliorem; quia odiosa sunt restringenda. E contra, si dubitetur an gratia & privilegium extendatur ad casus similes; interpretatur dubium in partem favorabiliorem, & dicimus, gratiam ad talem casum extendi, quia favores sunt ampliandi.

Rursus si dubium sit de jure, illud in meliorem ac favorabiliorem partem semper interpretandum est, quia libertas non est gravanda, nec sua possessione privanda sine urgente necessitate; qualis nulla est in dubio juris.

37. Similiter in dubio facti, illud etiam interpretandum est in meliorem partem, quantum rationabiliter fieri potest; id est ad omnem effectum, quem non satis constat comprehendi sub aliqua lege. v. g. Dubium est, an aliquis sit homicida? Hoc dubium eoque solum interpretandum est in deteriorem partem, quousque constat leges obligare reum ad se gerendum instar homicidæ. Porro quia non est dubium, sed certum, eum ad talia obligari, ideo non sumus in casu faciendi favorabilem interpretationem circa obligationem subeundi talem pœnam. At si sermo sit de aliis pœnis, ad quas non constat leges extendi, dicimus talia dubia in meliorem partem esse interpretanda; hominemque illum in ordine ad illas habendum pro non homicida, quia odiosa sunt restringenda, quia in obscuris reo servandum est potius quam auctori, & demum, quia dubia, ubi verè est dubium de obligatione, in meliorem partem sunt interpretanda.

38. Quòd si velimus, regulam hanc tunc præsertim ad proximos dirigere, quando illorum probitas aut honor in dubium vocatur; dicendum est primò, quòd nemo in tali dubio sit absolute condemnandus; non quòd hoc sit dubia negativè interpretari in meliorem partem, quatenus non accipiuntur in partem deteriorem; quia hoc non est ea in meliorem, sed solum non in deteriorem partem interpretari, quæ duo toto cælo differunt, & à Celladeo incongruè confunduntur; sed quia præcipitur alios temerè non judicare aut condemnare.

alio modo
lib. III. do
in rebus
ni in rebus
magis
tam in rebus
alio modo

Sensus re-
guæ. Dubia
in meliorem
partem sunt
interpretan-
da.

Dubium fa-
cti an &
quando in
meliorem
partem in-
terpretan-
dum?

In dubio
voti nemo
tenetur ad
votum.

demnare. Quod præceptum profusum diversum est à regula interpretandi dubia in meliorem partem.

Dubia orta ob solâ difficultatem virtutis in meliorem partem interpretanda.

39. Dicendum secundò, omnia dubia de proximi probitate, orta ex sola difficultate virtutis, aut ex majori multitudine peccantium in tali materia, vel ex speculativa probabilitate quòd hic homo sit reus talis peccati, eò quòd longè plerique in illud labantur; omnia, inquam, ista dubia quoad praxim & modum agendi cum proximo interpretanda sunt in meliorem partem, quia ob talia motiva non solùm non licet judicare hunc hominem in particulari esse malum, sed neque licitum est ob tales rationes nos ab ejus consortio, aut à fidendo ipsi, prout negotia postulant, deterreri, sed cum illo agendum est ac si judicaretur probus. Ratio est, quia nemo sine sua culpa condemnandus est, aut in suspensionem trahendus, vel communibus vitæ socialis necessitudinibus privandus. Neque tamen tenemur in tali dubio caput nobis frangere, ut absolutè judicemus talem hominem esse probum; quia tale iudicium plerumque esset falsum, & consequenter speculative loquendo semper temerarium. Solùm ergo obligamur dubia talia contemnere, & ita nos gerere erga proximum, ac si illa menti non obverfarentur, & hoc modo quoad praxim & vitæ civilis usum ita cum eo agere, ac si probus haberetur. Hoc modo omnia ejusmodi dubia in meliorem partem sunt interpretanda.

Quomodo dubia interpretanda sint, quando homo prodit signa nequitiae?

40. At si homo prodat signa suæ nequitiae, & per illa dubiam reddat suam probitatem, tenemur quidem eum non temerè judicare, nec eum ex mala affectione leviter condemnare, sed iudicium absolutum suspendendum est, donec, re sufficienter considerata, constiterit, signa illa esse aut certa aut probabilia nequitiae indicia; quo habito, non tenemur ea absolutè interpretari in meliorem partem, sed licitè judicamus eum esse malum, per adhesionem iudicii proportionalem motivo, cui innitur. Quòd si indicia illa non reddant malitiam probabilem, sed solùm suspectam, non tenemur ita fidere tali homini, sicut aliis; sed prudentiæ est cautè cum illo agere, & cautè nos aut alios illi fidere, ne fortè malus sit, suaque malitia nobis nocumentum spirituale vel corporale afferat. Cæterum nemo conqueri potest, si alii in tali casu dicta ratione cum ipso agant, cum ipse, per opera sua minùs honesta minùsque prudentia, signa suæ malitiæ ac imprudentiæ dederit.

Opera bona & indifferentia in meliorem partem, sed opera mala in malam partem sunt interpretanda.

41. Hæc explicatio multum affinitatis habet cum doctrina Angeli, Silvestri, aliorumque veterum Summistarum docentium, omnia opera ex se bona vel indifferentia semper in meliorem partem esse interpretanda, scilicet ea esse rectè facta. E contra verò, opera ex se mala non in meliorem partem interpretanda esse, sed habenda pro malis. Ratio est, quia opera bona & indifferentia plerumque fiunt bonè & ex motivo aliquo honesto. E contra opera ex se mala plerumque fiunt sine titulo sufficientis excusationis. Unde sicut esset imprudentiæ priora interpretari in deteriore partem, ita pariter esset imprudentiæ posteriora in bonam partem interpretari.

Exceptio Celladei Summistæ male fundata.

42. Doctrinam hanc, optimam sanè ac planè rationabilem, Celladeus carpit, tum quia Summistæ non explicant quid faciendum, quando dubium est, an quis talem actionem fecerit? tum quia non teneor ad actionem indifferentem in meliorem partem interpretandam; nam si videam aliquem facientem actum indifferentem,

possum sanctè dicere, illum facere actum indifferentem.

Verùm Summistæ immeritò carpuntur, quia non tenentur in omni sua resolutione omnem imaginabilem difficultatem de re proposita exhaustire; sed dicunt quæ sciunt, tacent quæ nesciunt. Itaque eo loco non loquuntur de interpretatione eorum, de quibus dubitatur an sint facta, sed declarant quid judicandum sit de iis, quæ constat esse facta, quando vocatur in dubium, an bonè vel malè sint facta? quam quæstionem adæquatè & prorsus rationabiliter resolvunt. Cæterum secunda impugnatione Celladei est prorsus falsa; quævis enim videam hominem ponere operationem indifferentem in specie, tamen nec prudenter nec sanctè possum interpretari illam actionem esse indifferentem in individuo, quia tale iudicium imprudens est, cum oppositum plerumque contingat. Adeo enim facile & obvium est finem bonum actioni indifferenti applicare, ut raro contingat talem operationem non esse bonum in individuo.

43. Demum omnia prorsus dubia interpretanda sunt in meliorem partem, quando rationabiliter præsumi potest, quod aut non sint facta, aut certè quod non sint malè facta. Sic Auctores communiter docent, omnia hominis valde scrupulosi dubia in meliorem partem esse interpretanda, sive dubium sit de præteritis & factis, v. g. an dederit consensum? an conscientiam formatam? an Psalmum talem recitaverit? &c. sive de futuris & faciendis, an hoc vel illud sit peccatum? &c. quia in his omnibus ex ipso dubio præsumere potest, se non errasse in præteritis, nec erraturum in futuris, quamdiu non scit se peccasse, aut peccaturum esse in tali opere. Ratio est, quia scrupulosi, ob morbum animi, ita affecti sunt, ut, quoties errant, certò sciunt se errasse, & sæpe credant se malè fecisse, quando partes suas bonè egerunt. Similiter de agendis, satis sciunt quæ sint mala. Unde ex ipso dubio probabiliter judicare possunt, illud, de quo dubitant, non esse malum. Cæterum per hanc interpretationem hujus regulæ, sicut per aliquam ex aliis quas atulimus, dubium solvitur, ideoque non manemus in casu dubii propriè sumpti. Verùm hoc ideo evenit, quia regula hæc non merè extenditur ad dubia quæ manent dubia, sed eò tendit, ut dubitationem tollat per interpretationem favorabilem in meliorem partem. Quod hic quoque factum vides. Itaque regula ista minùs opportuna est ad quæstionem præsentem, in qua supponimus dubium manere. Sed ad hoc etiam in aliquibus casibus deservit, ut constat ex dictis.

44. Quòd si quæras, in quo principio fundatur obligatio interpretandi dubia in meliorem partem, quando agitur de proximo? Respondeo, illam fundari in eadem illa regula juris naturalis, *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*. Unusquisque enim vellet dubia de se favorabiliter interpretari. Justum ergo est, ut similia aliorum dubia & ipse in partem meliorem interpretetur.

45. Ex his inferitur, regulas istas sibi non contradicere, quia prima regula, de tutiori parte secunda in dubio, respicit ipsum operantem; reliquæ duæ directè loquendo solùm respiciunt alios. Præterea prima regula agit de dubio practico, in quo nulla est dubitatio de obligatione secunda tutiora, sed in utroque foro constat de obligatione taliter dubitantis. At quando

quando constat de tali obligatione, non est locus pro aliis regulis; quæ proinde huic non contradicunt, nec possunt contradicere. Jam duæ posteriores regulæ nullam inter se repugnantiam habent, sed una potius juvat ad confirmandam alteram, ut satis constat ex dictis.

ASSERTIO III.

Due posteriores regulae saepe inseruntur ad dirigendum ipsum operantem, ut conscientiam debite formet. Propositum autem sit declarare, quando ad hoc conducant.

46. **P**ROBATUR assertio contra Celladeum, qui tenet, istas regulas ad conscientiam applicari non posse. Probatur, inquam, quia saepe versamur in tali dubio, in quo judex ex vi dictarum regularum nos liberare deberet, etsi omnia, quæ sunt in conscientia nostra, illi manifestarentur. At in tali casu regulæ illæ æquè serviunt nobis ac judici ad firmandam conscientiam, quod non teneamur subire talem pœnam, aut privare nos tali re; &c. Ratio est, quia forum externum & internum non differunt, nisi quando externum nititur præsumptione, quæ in foro interno scitur esse falsa. At extra talem casum nulla est diversitas in utroque foro, nisi quod judex externus teneatur sententiam ferre in favorem rei; in foro autem interno reus potest cedere jure suo, qui proinde non tenetur, potest tamen in proprium favorem sententiam dicere, atque ita se ab onere liberare. Et sanè, quando perspicuum alicui est, se in tali dubio constitutum esse, ut judex omnium, quæ sunt in conscientia ipsius, conscius, sententiam favorabilem pronuntiaret,

eidem pariter perspicuum est, se eodem fundamento dixit, posse simile judicium formare. At judex movetur dictis regulis. Ergo & privatus homo eisdem moveri potest ad conscientiam suam debite formandam. Ergo regulæ illæ utiles sunt non solum pro foro externo, sed etiam aliquando pro interno; & quidem in omni casu, in quo forum externum reum liberaret, si omnia, quæ habet in conscientia, certè constarent in foro externo. E contra verò, si judex me damnaret ad partem tutiorem, si omnia quæ habeo in conscientia essent manifesta, tunc per se loquendo teneor ad sectandam partem tutiorem, nec ab hoc onere alia ratione liberari possum, nisi quia in aliquibus casibus jus positivum aut ratio naturalis dicitur, me non teneri ad me ipsum condemnandum ad talem pœnam, donec damner ad illum per sententiam judicis.

47. Ex his inferitur 1. difficultates, in quæstionis introductione propositas, nullius esse momenti, cum regulæ istæ versentur circa diversa objecta, diversasque circumstantias. Itaque manifestum est, difficultates illas per dicta esse solutas.

48. Inferitur 2. Celladeum non solum concordiam, sed etiam sensum harum regularum insufficienter explicuisse; ac proinde cum sine sufficiente fundamento jactasse, nos nostram de illarum concordia nescientiam prodere, nec posse eas in nostris principiis concordare, cum omnia è contrario se habeant; omnes enim facillimè conciliantur, nec ulla invenitur umbra repugnantiae inter illas. Interim judicet Lector, an ipse reus sit censuræ, quam aliis inussit, cum nec sensum illarum, nedum earum concordiam sufficienter declaraverit.

Celladeus reus est censoræ, quam nobis objecit.

QUÆSTIO QUINQUAGESIMA-
SIXTA.

Virum, & cur in dubio melior sit conditio possidentis, saltem in materia iustitiæ?

Quid teneat Celladeus.

QUÆSTIONEM hanc ex professo tractat Celladeus lib. 4. uel. 12. in qua, communi Theologorum sententiæ subscribens, laserit titulum possessionis ita prævalere in materia iustitiæ, ut ratione illius possessor præferendus sit, nec ullatenus teneatur se re sua privare ob dubium ortum, utrum spectet ad alium. Verùm contendit, id ideo præcisè licere, quia ipse titulus possessionis tollit dubium, & reddit probabile, quod res ad possessorem pertineat. Ego quæstionem etiam excutiam, & veritatem, ut potero, elucidabo, atque hac occasione novellam Celladeum, ubi illum à communi veraque sententiâ recedentem invenero.

ASSERTIO PRIMA.

Possessor bonæ fidei licet retinet rem suam sibi integram, nec eam tenetur dividere, quamvis postea dubitet, an ad alium spectet; modo post ortum dubium sufficientem diligentiam adhibuerit ad inveniendam veritatem, & post diligentiam præmissam res adhuc maneat dubia.

2. **H**ÆC est communis Theologorum sententia, cui paucis demptis, reliqui subscribunt. Loquuntur autem expressè de possessore bonæ fidei, quia sola possessio bonæ fidei titulum trahit. Exigunt autem ut, orō dubio, sufficientem pro scienda veritate diligentiam adhibeat.